

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

Pályázati eljárás száma: VKK/4/2006
Program neve: Banki nyereségességi modell felállítása
A támogatási szerződés száma: Iktatószám: AL/251/2007/

Kedvezményezett neve: Pénzügykutató Zrt.
Szakmai felelős neve: dr. Várhegyi Éva
A Program befejezésének határideje: 2008. február 29.

A beszámoló csak részeredményre vonatkozik:¹

1. Ismertesse a Program megvalósításának menetét, írja le a végrehajtás egyes lépéseit és csatolja a végrehajtás során keletkezett fontosabb dokumentumokat! Sorolja fel a Program megvalósításában közreműködőket (a Kedvezményezett részéről vagy megbízása alapján)!

A kutatás célja az volt, hogy a jövedelmezőség és a verseny kapcsolata tárgyában folytatott hazai és nemzetközi kutatásokat is felhasználva, azokat további elemzésekkel kiegészítve, olyan modell kerüljön kidolgozásra, amely árnyalja az eddig kialakult képet, és választ ad a banki versenyhelyzettel, azon belül is elsősorban a piaci hatalom és a profitalitás kapcsolatával összefüggő kérdésekre.

A kutatás három síkon folyt. Egyrészt áttekintettük a banki jövedelmezőséget és hatékonyságot meghatározó tényezőket meghatározó, illetve az átalakuló bankrendszerek sajátosságait feltáró nemzetközi irodalmat azzal a céllal, hogy muníciót kapjunk a hazai bankrendszer versenyhelyzetének mérésére alkalmas modellek specifikációjához. Másrészt strukturális megközelítéssel operáló elemzési keretben, egyúttal releváns nemzetközi összehasonlításba is ágyazva, megvizsgáltuk a magyar bankpiac azon fontosabb jellemzőit, amelyek alapján hipotézisekkel élhettünk a szektor egyes részpiacain érvényesülő versenyviszonyokra vonatkozóan Végül, a tanulmány súlyponti részeként, a verseny mérésére alkalmas modellezés lehetőségeit vizsgáltuk meg. Ennek keretében három típusú modellt állítottunk fel és teszteltünk a magyar bankszektor jellemző adatok segítségével, amelyek a hitelpiac egészére, illetve egyes lakossági piacokra vonatkozóan adtak eredményeket a versenyviszonyokról.

A kutatási programot a Pénzügykutató Zrt-ben dr. Várhegyi Éva irányította. A program megvalósításában megbízás alapján részt vettek a Nemzetközi Bankárképző Központ munkatársai (Öcsi Béla, Somogyi Virág, Madar László), valamint Németh András informatikus.

A kutatás fontosabb dokumentumait a zárótanulmány és függelékéi tartalmazzák.

2. Részletesen ismertesse és értékelje a Program eredményeit!

---

¹ Amennyiben a szakmai beszámoló a Program valamely fázisában született részeredmény(ek) bemutatására szolgál, a beszámolót csak az adott részeredményre vonatkozóan kell értelemszerűen kitölteni.

Összefoglaló megállapítások és ajánlások

A banki nyereségességi modellek alkalmasak a bankpiaci verseny jellegének megítélésére, illetve a verseny fokának mérésére. A kutatás során adaptált és tesztelt három modell lehetőséget adott arra, hogy érdemi megállapításokat tegyünk a hazai bankpiac fontosabb szegmenseinek természetére, valamint a verseny időbeli alakulására vonatkozóan. A kutatás során több olyan akadállyal is szembesültünk, amelyek korlátozták a megfelelő modellbecslések végrehajtását. Ezek alapján ajánlásokat fogalmazhatunk meg a további vizsgálatokra vonatkozóan.

A szakirodalomban leginkább elterjedt Panzar-Rosse modellből származtatható H-statisztika becsült értékei alapján monopolisztikus versenyt diagnosztizáltunk. Megállapítottuk, hogy bár az 1995-2006 közötti időszakra felírt modellben az időváltozó nem bizonyult szignifikánsnak, a 2001-2006-os időszakban a tökéletes versenyhez közelebb álló értéket kaptunk, mint a korábbi időszakokra. A verseny fokát mérő H-statisztika növekedését az idézte elő, hogy a kamatjövedelem-egyenletben a fajlagos működési költségek együttthatója pozitív előjelűvé változott a 2000-es években. A H-ra kapott eredmény azt tükrözi, hogy a kétezres években erősödött a banki verseny, ami összhangban áll a banki struktúra és a kamatmarzsok alakulása alapján az SCP paradigma keretében levont következtetésünkkel. A magyar bankpiacra kapott eredmény ellentmondásban áll az EU-bankrendszerekre vonatkozó legfrissebb számításokkal, amelyek szerint a H értéke 2002 óta szignifikánsan csökken, vagyis gyengül a verseny.

A P-R modell továbbfejlesztett verziója, a versenytársak magatartására való reakciókat is figyelembe vevő feltételezett változás (conjectural variation, CV) modell segítségével a bankok közötti összejátszó magatartásra utaló paramétert becsültük meg. Míg az 1995-2002-es időszakra elvégzett modellbecslés sikeres volt, amennyiben egyértelmű és jök interpretálható eredmény született, a 2006-ig kibővített adatbázison nem sikerült értelmezhető eredményre jutnunk. Feltételezésünk szerint ennek oka abban rejlik, hogy a lakossági hitelpiac éppen 2002 után fejlődött ki dinamikusan, amelynek viselkedése eltér a korábbi időszak hitelpiacát domináló vállalati hitelpiacról. Célszerű lehet nagyobb mintán, esetleg további bankspecifikus változók bevonásával újrabecslni a modellt.

Nemcsak a CV-modell becsülésének kudarca miatt, hanem más megfontolásokból is célszerűnek tartottunk tovább vizsgálni egy az MNB-ben felállított, a verseny megítélésére alkalmas jövedelmezőségi modell alapján, amely a tapasztalati ár-költség marzsokat (PCM) veti össze a Bertrand árverseny és a kartell-megoldás esetén kapható elméleti értékekkel. A modell továbbfejlesztésével és az adatok időbeli frissítésével kapott eredmények nem mondanak ellent az előző modellbecsléseink (hitelpiacokra vonatkozó) eredményeivel, miközben összhangban állnak az MNB-ben kapottakkal, néhány tekintetben pedig kiegészítik azokat. Az új módszerrel számított átlagos díjakkal kiegészült modell a folyószámlatermékre magasabb marzsokat, vagyis gyengébb versenyt mutatott. A személyi kölcsönnél az értékvesztés figyelembe vétele kissé növelte a verseny fokát. Strukturális törést egyedül a folyószámlahitel piacán kaptunk, ami 2006-2007-ben a verseny erősödését jelzi. Az időtáv rövidege azonban korlátolt állított a strukturális változások vizsgálatára, ezért célszerű a számításokat újra és újra elvégezni, hogy hosszabb idősor pontosabb választ kaphassunk arra a kérdésre, hogy milyen változások történtek, illetve történnek jelenleg a banki termékek hazai piacán.

A kapott eredmények mindenképp óvatossággal kezelendők, egyrészt az adatsor hossza, másrészt a negyedéves mérési gyakoriság, harmadrészt a piacot nem teljes mértékben lefedő minta, negyedrészt a keresleti és költségfüggvény specifikációs nehézségei (pl. instrumentumválasztás) miatt. Az értékvesztés modellen belüli figyelembe vétele az eredmények további pontosítását tenné lehetővé. A modellkeret azonban alkalmas látszik arra, hogy akár rendszeres mérések történjenek, hosszabb és nagyobb (havi) gyakoriságú adatsorokon.

A jelen kutatás során alkalmazott három alapmodell mindegyikének vannak előnyös vonásai, ezért teljesebb adatbázison mindhárom újrabecslése ajánlható.

- A Panzar–Rosse modellből becsülhető H-statisztika legfőbb előnyét az jelenti, hogy a többi modellből nyerhető információval szemben, a 0 és 1 közötti értékeket fölvevő mutató folytonos változóként tükrözi a verseny fokát. A kartellt tükröző 0 és a tökéletes versenyt tükröző 1 közötti értékekre igaz az, hogy minél közelebb esnek az 1-hez, annál erősebb a verseny, és fordítva. A H-statisztika további előnyös vonása, hogy adatigénye viszonylag kicsi, becslése egyszerű, és a verseny nemzetközi összehasonlítására alkalmas.
- A P-R és a CV-modellek fő hátránya, hogy homogén hitelpiacot tételez fel. A CV-modell alkalmazásának előnyét ugyanakkor az adja, hogy az egyes bankokra külön-külön is meghatározható az „összejátszás” tesztelésére alkalmas magatartási paraméter értéke, így intézményi szinten nézve strukturált képet kaphatunk a bankrendszer versenyviszonyairól.
- A megfigyelt és a Bertrand-verseny ill. kartell állapotokat jellemző ár-költség marzsok összevetésével operáló modell segítségével termékpiaconként minősíthető a verseny, és a hitelpiacok mellett a betéti piacokra és más termékekre is alkalmazható a modell. A modell egyedül hátránya az, hogy nem képes megjeleníteni versenyt minősítő különböző állapotok közötti átmenetet, mivel a modellezési keretben nehezen értelmezhető a „távolság”.

A verseny fokára vonatkozó kutatási eredmények értékelése során ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy ezek a modellek kizárólag árjellegű tényezőkre épülnek a nem-ár verseny dominanciája egyes piacok esetében magyarázó tényezője lehet az észlelt alacsony fokú versenynek. A verseny mérésére szolgáló egyik modell sem képes a nem árjellegű verseny megjelenítésére, holott a lakossági bankpiacon a viszonylag mérsékelt árverseny mellett intenzív a nem-ár verseny, ami főleg a marketingkiadásokban jut kifejezésre. Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy a modellekből levonható következtetéseket más jellegű megfigyelésekkel is célszerű szembesíteni, és a megállapításokat annak alapján árnyalni.

3. Sorolja fel, és mellékelten csatolja a Programmal (annak eredményeivel) összefüggésben született tanulmányokat, kiadványokat, publikációkat, előadásokat stb.! A Program végrehajtása mennyiben segítette a Programban résztvevők tudományos előmenetelét?

Az elkészült tanulmány és függelékei egyelőre nem kerültek publikálásra ill. előadásra.

4. Mutassa be, a Program megvalósítása mennyiben felel meg az eredeti munkatervnek (ütemezés, eredmények, esetleges eltérések indokai, különös tekintettel a támogatási szerződés módosítása nélkül végrehajtottakra)!

A kutatás mind ütemezését, mind eredményét tekintve összhangban van a munkatervvel.

5. Amennyiben rendelkezésre áll, csatolja a Program résztvevői / célcsoportja által készített értékelést!

Nem készült értékelés.

Kelt: Budapest, 2008. február 28.

.....
Szakmai felelős aláírása

.....
Kedvezményezett (képviselőjének
cégszerű) aláírása